

ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΑΓΟΡΑΣ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ,

Επιμέλεια Κώστας Κανελλόπουλος (2011).

Μέρος Α: **ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ**, Ζ.Ν. Αναστασάκου, Τ. Καβουνίδη, Ε. Καδίτη, Κ. Κανελλόπουλος, Ε. Νίτση, Π.Κ. Προδρομίδης, Ι. Χολέζας, Α. Χύμης.

Μέρος Β: **ΕΝΕΡΓΕΙΑ, ΕΜΠΟΡΙΟ, ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ, ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ**, Κ. Αθανασούλη, Κ. Βογιατζόγλου, Σ. Καραγιάννης, Α. Κώτση, Β. Λυχνάρης, Σ. Σπαθή, Θ. Τσέκερης.

Μέρος Γ: **ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ, ΤΡΑΠΕΖΕΣ, ΑΣΦΑΛΕΙΕΣ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, ΥΓΕΙΑ, ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ**, Κ. Αθανασούλη, Ν. Γεωργικόπουλος, Τ. Ευθυμιάδης, Ν. Κανελλόπουλος, Ρ. Καραγιάννη, Σ. Καραγιάννης, Σ. Παπαϊωάννου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι συνθήκες παραγωγής κάθε προϊόντος ή υπηρεσίας έχουν σημασία για την εξυπηρέτηση των καταναλωτών, τη διανομή του παραγόμενου εισοδήματος, καθώς και την οικονομική ανάπτυξη. Η λειτουργία των παραγωγικών μονάδων σε ανταγωνιστικές αγορές όπου η δύναμη τους είναι ασήμαντη, μαζί με τη χρήση σύγχρονων μεθόδων παραγωγής, καθώς και την υλοποίηση παραγωγικών επενδύσεων αποτελούν χαρακτηριστικά που προάγουν αποτελεσματικότερα τους οικονομικούς στόχους της κοινωνίας, εξυπηρετούν καλύτερα τους καταναλωτές και αξιοποιούν άριστα του διαθέσιμους πόρους της κοινωνίας. Αντίθετα η συστηματική κυριαρχία μονοπωλιακών σχημάτων οδηγεί σε οικονομικά αναποτελεσματικές και κοινωνικά απορριπτέες καταστάσεις. Σε τέτοιες περιπτώσεις, καθώς και όπου αλλού η αγορά δεν μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά, το κράτος συνήθως παρεμβαίνει και ρυθμίζει την «αποτυχία της αγοράς».

Στα τρία Μέρη της παρούσας μελέτης εξετάζονται οι συνθήκες κάτω από τις οποίες διεξάγεται η παραγωγή και διάθεση επιμέρους αγαθών και υπηρεσιών στη χώρα, λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη και το γεγονός ότι πρόκειται για μια μικρή ανοικτή οικονομία μέλος της ευρωζώνης εκτεθειμένη στον ευρωπαϊκό και διεθνή ανταγωνισμό. Κάθε κεφάλαιο έχει τα δικά του συμπεράσματα, ωστόσο ως κύριες διαπιστώσεις καταγράφονται οι ακόλουθες.

Αν και οι αγορές των επιμέρους προϊόντων διαφέρουν ουσιωδώς μεταξύ τους, σε αρκετές από αυτές, ιδιαίτερα διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων, υπάρχει σημαντικός ανταγωνισμός είτε εσωτερικός (πολλές επιχειρήσεις μοιράζονται την περιορισμένη αγορά) είτε εξωτερικός (εισαγωγική διείσδυση ομοειδών ή υποκατάστατων προϊόντων). Αυτό μαζί με τα χαμηλά ποσοστά που αντιπροσωπεύει η εγχώρια προστιθέμενη αξία δεν ικανοποιούν τις αναγκαίες διαρθρωτικές συνθήκες πιθανής εμφάνισης μονοπωλιακών πρακτικών.

Στην ούτως ή άλλως συρρικνωόμενη τις τελευταίες δεκαετίες μεταποίηση φαίνεται ότι κατά κανόνα επικρατεί αξιόλογος ανταγωνισμός. Η μείωση της μεταποίησης σε αριθμό επιχειρήσεων, σε απασχόληση, σε συμμετοχή στη συνολική προστιθέμενη αξία, ακόμη και η εξαφάνιση ολόκληρων κλάδων μεταποίησης τις τελευταίες δεκαετίες είναι ασυμβίβαστη με την ύπαρξη ισχυρών κερδοφόρων ολιγοπωλίων που δρουν αντιανταγωνιστικά.

Στο εμπόριο, στις κατασκευές, στα εστιατόρια και ξενοδοχεία, που αντιπροσωπεύουν υψηλό ποσοστό της παραγόμενης προστιθέμενης αξίας, επικρατούν οι μικρομεσαίοι που συμβιώνουν με μεγαλύτερες μονάδες και δεν εμφανίζουν συστηματικά υψηλά κέρδη. Στο εμπόριο ειδικότερα όπου διακινούνται κυρίως διεθνώς εμπορεύσιμα η εξασφάλιση υπερπροσόδων μέσω περιορισμού του ανταγωνισμού είναι δύσκολη λόγω της ευχέρειας εισαγωγών. Η δε πρόσφατη κινητικότητα στον κλάδο με την είσοδο και έξοδο μεγάλων επιχειρήσεων συνηγορεί υπέρ της ύπαρξης έντονου ανταγωνισμού.

Η έλλειψη ανταγωνισμού σε κάποιους άλλους κλάδους, όπως την ενέργεια, τις μεταφορές, τις επικοινωνίες, την παροχή επιστημονικών υπηρεσιών, εντοπίζεται κυρίως σε ρυθμίσεις του κράτους και όχι εξαιτίας μεθοδεύσεων από την πλευρά των οικονομικών μονάδων του ιδιωτικού τομέα. Πολλές από αυτές τις παρεμβάσεις του κράτους, αν και διαχρονικά περιορίζονται, έρχονται σε αντίθεση με τον βασικό στόχο της σχετικής κρατικής πολιτικής που είναι η ενίσχυση του ανταγωνισμού.

Ένα άλλο θέμα είναι η αιτίαση της έλλειψης ανταγωνισμού για τον υψηλό πληθωρισμό της χώρας με την έννοια ότι τα ολιγοπώλια αναπροσαρμόζουν όπως και όποτε θέλουν τις τιμές. Αγορές ωστόσο ελεγχόμενες από ιδιώτες δεν αφορούν παρά σε πολύ μικρό ποσοστό της συνολικής παραγωγής. Οι δε διαρθρωτικές συνθήκες παραγωγής στη χώρα δεν έχουν αλλάξει δραστικά την τελευταία εικοσαετία και οι όποιες αλλαγές έχουν επέλθει είναι μάλλον προς την ένταση του ανταγωνισμού με τη συνακόλουθη δυσκολία καθορισμού των τιμών. Από την άλλη πλευρά την ίδια εικοσαετία ο πληθωρισμός κυμάνθηκε από 1,5% - 22% ανάλογα με την εκάστοτε ασκηθείσα νομισματική, δημοσιονομική και εισοδηματική πολιτική. Έτσι, αναλυτικά είναι δύσκολο να συνδεθεί ο εκάστοτε πληθωρισμός με την υποτιθέμενη μόνιμη μονοπωλιακή διάρθρωση της αγοράς. Βεβαίως η μη αξιοποίηση των όποιων οικονομικών κλίμακας, καθώς και η ανυπαρξία αποτελεσματικών δικτύων διάθεσης εγχωρίως παραγομένων προϊόντων (αγροτικών αλλά και βιομηχανικών) βάσιμα μπορούν να θεωρηθούν ως αιτίες της μεγάλης απόστασης μεταξύ τιμής παραγωγού και καταναλωτή αλλά αυτά δεν προϋποθέτουν ούτε έλλειψη ανταγωνισμού ούτε υπερβολικά κέρδη. Η ανάπτυξη τέτοιων δικτύων στην εμπορία και διάθεση των αγροτικών προϊόντων αυξάνει την παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα.

Συναφώς σημειώνεται ότι η εκτίμηση ότι «η μετακύλιση του μεγαλύτερου μέρους των αυξήσεων των έμμεσων φόρων (στα πλαίσια του Μνημονίου Συνεργασίας της Ελλάδος με ΔΝΤ, ΕΕ και ΕΚΤ) στην τελική τιμή είναι ενδεικτική της έλλειψης ανταγωνισμού και της επικράτησης ολιγοπωλιακών δομών στην αγορά», σύμφωνα με το Επικαιροποιημένο Μνημόνιο, δύσκολα αντέχει στην οικονομική λογική. Εάν η αγορά είναι ανταγωνιστική,

οπότε οι απασχολούμενοι συντελεστές αμείβονται περίπου με το οριακό τους προϊόν, η οποία επιβάρυνση του κόστους παραγωγής δεν μπορεί παρά να εκδηλωθεί, για δεδομένη ζήτηση, ως αύξηση τιμών ή και με μείωση της παραγωγής, όπως και έγινε στην Ελλάδα το 2010. Τιμές ανέβηκαν και οριακές επιχειρήσεις έκλεισαν σε πολλούς κλάδους και αυτό έγινε ακριβώς επειδή υπάρχει ανταγωνισμός στις αγορές. Εάν αντίθετα υπήρχαν λίγες μεγάλες επιχειρήσεις με αξιόλογη κερδοφορία, λόγω του φόβου απώλειας πελατείας εάν οι ανταγωνιστές τους δεν τις ακολουθήσουν, θα απέφευγαν την σύντομη αύξηση των τιμών ύστερα από αύξηση της φορολογίας. Τούτο όμως εδώ δεν συνέβη. Οι επιχειρήσεις στην Ελλάδα, κατά κανόνα μικρομεσαίες και οριακές, αδυνατώντας να απορροφήσουν την αύξηση της φορολογίας τη μεταφέρουν στις τιμές ή ακόμη και μη βγάζοντας πλέον ένα μεροκάματο επιφύλαξης κλείνουν. Το γεγονός ότι από το 5,53% που έτρεχε ο πληθωρισμός τον Ιούλιο του 2010, σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ, το 5.05% οφείλεται στην αύξηση της φορολογίας και μόνο 0,48% σε όλους τους άλλους παράγοντες είναι συμβατό με την ύπαρξη συνθηκών ανταγωνισμού στις αγορές και όχι με την κυριαρχία ολίγων επιχειρήσεων με υψηλή κερδοφορία.

Η Ελλάδα φαίνεται ότι υστερεί σε σχέση με άλλες χώρες ως προς την μεταρρύθμιση και απελευθέρωση συγκεκριμένων κλάδων υπηρεσιών και επαγγελμάτων με αρνητικές επιπτώσεις στην ανταγωνιστικότητά της στον σημερινό παγκοσμιοποιημένο κόσμο. Τέτοιοι είναι οι κλάδοι ενέργειας, μεταφορών, υγείας, τα επιστημονικά επαγγέλματα κλπ.

Η πλήρης απελευθέρωση ωστόσο σε όλες τις αγορές, όπως δείχνει και η διεθνής εμπειρία, δεν είναι ούτε δυνατή ούτε σκόπιμη. Σε αγορές χωρίς ανταγωνισμό και σε οιονεί φυσικά μονοπώλια ο ανταγωνισμός για την είσοδο στην αγορά, μέσω καλώς οργανωμένων δημοπρασιών, μπορεί να αποδειχθεί οικονομικά και κοινωνικά αποτελεσματικός και δημοσιονομικά επωφελής. Αυτή η διαδικασία θεωρητικά θα μπορούσε να υιοθετηθεί, με θετικά αποτελέσματα στον κρατικό προϋπολογισμό, στον κλάδο των μεταφορών όπου προφανώς δεν μπορεί να υπάρξει ανεξέλεγκτος αριθμός αδειών οχημάτων δημοσίας χρήσεως ούτε και απεριόριστος ανταγωνισμός τιμών. Οι ενδιαφερόμενοι να εισέλθουν επιχειρηματικά στον κλάδο αντί να πληρώνουν στη «μαύρη» αγορά ακριβά την απόκτηση μιας άδειας, η οποία έχει δημόσιο χαρακτήρα και την αξιοποιούν με τους τρέχοντες όρους της αγοράς, θα μπορούσαν να την αποκτήσουν μέσω ανοικτής δημοπρασίας με σαφείς όρους ως προς την διάρκεια, την μεταβίβαση και τους όρους εκμετάλλευσης. Η ίδια διαδικασία μπορεί να υιοθετηθεί και στις περιπτώσεις που διαπιστώνεται ότι οι ενδιαφερόμενοι υποψήφιοι επαγγελματίες είναι περισσότεροι από τις διαθέσιμες θέσεις.

Η προστασία και ενίσχυση του ανταγωνισμού σε περιπτώσεις αντιανταγωνιστικών πρακτικών πρέπει να αποτελούν αρμοδιότητα θεσμικά ανεξάρτητων, αδιάφθορων, και ποιοτικά επαρκών Επιτροπών Ανταγωνισμού.

Αναγνωρίζοντας επίσης τις θετικές επιπτώσεις του ανταγωνισμού για τους καταναλωτές, την απασχόληση, την ανάπτυξη και την παροχή ίσων ευκαιριών, η οποιαδήποτε νομοθετική ή

διοικητική ρύθμιση υιοθετείται σε οποιονδήποτε τομέα της οικονομίας πρέπει να ελέγχεται και για τις επιπτώσεις της στη λειτουργία του ανταγωνισμού.